

SÖYLEM ANALİZİ BAĞLAMINDA PAPA II. URBANUS VE HAÇLI SEFERİ ÇAĞRISI

Ayşe ÇEKİÇ*

ÖZ

Haçlı Seferleri 1096-1291 yılları arasında Batı Avrupa'nın yayılcı içgüdüyle Doğu İslam dünyasına düzenlediği seferler bütünüdür. Papa II. Urbanus'un Clermont Konsilinde verdiği genel Haçlı vaazı seferlerin yapılma gerekçesini açıklar mahiyettedir. Tanrı meşruiyetiyle kilisenin sözcüsü olarak seferleri başlatan Urbanus, Clermont vaazında Haçlıların neden Kudüs hac yolculuğuna çıkmaları gerektiği konusunu detaylıca ele almıştır. Bunu yaparken kitlesel bir hareketin fitilini ateşleyen Urbanus'un sözleri o günün şartlarında Batı Avrupa'nın gerek dini gerekse dünyevi ihtiyaçlarını karşılar bir durum arz etmektedir. Urbanus'un Haçlı olacaklara Tanrı desteğini vaat etmesi ve sefere çıkmaktan kaçınanları da İsa Mesih üzerinden korkutması iyi bir motivasyon olarak Haçlı kimliğini sağlamlaştırmıştır. Çalışmada söylem analizi yöntemi kullanılmış ve Haçlı kaynaklarının Urbanus'un vaazıyla ilintili kısımları bütüncül bir şekilde incelenmiştir. Bu sayede Urbanus'un ağzından konuşan kilise ve Avrupa siyasetinin ne demek istediği daha anlaşılır bir mahiyet kazanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Haçlı Seferleri, Papa II. Urbanus, Clermont Konsili, Haçlı Kimliği, Kudüs.

POPE URBAN II AND THE CALL FOR CRUSADE IN THE CONTEXT OF DISCOURSE ANALYSIS

ABSTRACT

The Crusades were a set of expeditions organised by Western Europe between 1096-1291 to the Eastern Islamic world with an expansionist instinct. The general Crusader sermon given by Pope Urban II at the Council of Clermont explains the reason for the expeditions. Urban, who initiated the campaigns as the spokesman of the church with the legitimacy of God, discussed in detail in his Clermont sermon why the Crusaders should make the pilgrimage to Jerusalem. Thus, Urban's words, which ignited a mass movement, fulfilled both the religious and secular needs of Western Europe in the conditions of that day. Urban's promise of God's support to those who would become Crusaders and his telling those who refrained from going on Crusade to fear Jesus Christ reinforced the Crusader identity as a good motivation. The discourse analysis method was used in the study and the parts of the Crusader sources related to Urban's sermon were analysed in a holistic manner. In this way, the meaning of the church and European politics, which Urban spoke through his mouth, has become more understandable.

Keywords: Crusades, Pope Urban II, Council of Clermont, Crusader Identity, Jerusalem.

* Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, İslam Tarihi Anabilim Dalı, Mardin Artuklu University, Faculty of Islamic Sciences, Department of Islamic History, Mardin, Türkiye, aysecekic@artuklu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-4214-1584>, <https://ror.org/0396cd675>

Geliş Tarihi / Date of Submission : 23.04.2024

Kabul Tarihi / Date of Acceptance : 30.09.2024

Atıf / Citation: Çekiç, Ayşe. "Söylem Analizi Bağlamında Papa II. Urbanus ve Haçlı Seferi Çağrısı". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Dergisi* 60 (Aralık 2024), 147-157. <https://doi.org/10.21054/deuifd.1472442>

Etik Beyan ve Çıkar Çatışması: Yazar; çalışmanın hazırlanması esnasında bilimsel ve etik ilkelere uyulduğunu ve yararlanılan tüm kaynakların kaynakçada belirtildiğini, çalışmanın maddi açıdan fonlanmadığını, çıkar çatışması bulunmadığını beyan etmektedir.

Telif Hakkı & Lisans: Yazar, dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Ethical Statement and Conflicts of Interest: The author declares that scientific and ethical principles were followed during the preparation of the study, all sources used were indicated in the bibliography, the study was not financially funded, and there is no conflict of interest.

Copyright & License: Author publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0

Giriş

Haçlı seferleri, Katolik Hristiyanların Doğu İslam dünyasına yaklaşık iki yüz yıl boyunca düzenli bir şekilde gerçekleştirdikleri seferler bütünüdür.¹ Avrupa'nın Roma'nın yıkılışı akabinde içine düştüğü siyasi ve ekonomik istikrarsızlığın neticesinde yaşadığı feodal süreç kilisenin tahakküm gücünü arttırıcı bir etki sahası açmıştır.² Roma'nın Hristiyanlaşmasıyla birlikte geçirdiği düşünsel evrim Batı Avrupa kıtasının tarihe bakışı açısından da değiştirmiştir.³ Bu değişim devletin algılanması konusunda Tanrı dayanaklı bir zihni geri plan oluşturmakla birlikte; tarihsel olarak insanlığın sona doğru gittiğini de tasavvur etmelerine yol açmıştır.⁴

11. Yüzyıldan itibaren Anadolu'nun Selçuklular tarafından sürekli yayılma sahası içerisinde olması ve akabinde Bizans'ın Batı'daki dindaşlarından yardım talebi, Haçlı seferlerinin oluşumunda hızlandırıcı temel etken olmuştur.⁵ Papa II. Urbanus (1088-1099), Haçlı seferleri açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Seferleri başlatan Papa olması hasebiyle Haçlı seferlerinin çıkış manifestosunu bizzat kendisi irad etmiştir. Papa Urbanus'un Haçlı seferlerini başlatmak adına 1095 yılında Fransa'nın Clermont şehrinde verdiği genel Haçlı vaazı Haçlı seferlerinin başlangıç vaazı olarak kabul edilmektedir.⁶ Urbanus'un bütün Batı Avrupa'ya seslendiği ve Haçlı olmanın önemini açıkladığı Clermont Konsili (Kasım 1095) Haçlı seferlerinin neden yapılması gerektiğinin gerekçesini açıklamaktadır. Papa'nın Clermont'ta verdiği vaazın en bütüncül yanı kendisinin de söylediği üzere sadece orada bulunanlara verilmiş bir vaaz olmadığıdır. Haçlı vaazı hem orada mevcut bulunanlara hem de gelememiş ve bulunamamış olanlara yönelik genel bir vaazdır.⁷ Bu yönüyle bakıldığında Papa, hem o zaman için gelme fırsatı bulamamışlara hem de sonraki nesillere Haçlı olma durumunu genelleyici bir üslupla bahşetmiştir. Bu yönüyle Haçlı seferleri sadece sefere çıkanları değil Haçlı ideolojisini benimseyenleri de kapsama alanına dâhil eden fikri bir zemine dönüşmüştür.

Urbanus'un ağzından dökülen cümleler yalnızca sadece bir papanın cümleleri değildir, aksine Urbanus orada kilisenin sözcüsü olarak bulunmaktadır. Bu yönüyle de Papa, kilisenin aracısı formunda konuşmuş olmaktadır. Bu durum Urbanus'un yolundan gidecek papaların da bu araçsallığı unutmamaları mesajını taşımaktadır. Papanın Haçlı vaazındaki bir başka önemli husus Haçlı olma düşüncesinin Batı Avrupa kıtasını din ve ideoloji ekseninde birleştirici bir tutkula dönüştürmesinde yatmaktadır. Bu yönüyle Haçlı

-
- ¹ Gordon Kerr, *Charlamagne'den Lizbon Antlaşması'na Avrupa'nın Kısa Tarihi*, çev. Cumhur Atay (İstanbul: Kalkedon, 2011), 37-39.
  - ² Marc Bloch, *Feodal Toplum*, çev. M. Ali Kılıçbay (Ankara: Doğu Batı, 2015), 547-51; Christopher Dawson, *Batı'nın Oluşumu*, çev. Dinç Tayanç (İstanbul: Dergâh), 41-44; Henri Pirenne, *Ortaçağ Kentleri*, çev. Şadan Karadeniz (İstanbul: İletişim, 2019), 52-54; Chris Wicham, *Ortaçağ'da Avrupa*, çev. Nilüfer Epçeli (İstanbul: Yeditepe, 2019), 49-57.
  - ³ Henry Rousso, *Şimdiki Zamanın Tarihini Yazmak Tarih, Tarihi ve Çağdaşlık*, çev. Volkan Çandar (İstanbul: İletişim, 2021), 44-45.
  - ⁴ Aurelius Augustinus, *Tanrı Devleti (Seçmeler)*, çev. Öncel Sencerman (Ankara: Bilgesu, 2021), 8-10; Ayşe Çekiç, "Aziz Augustinus'un Tanrı Devleti'ni Kurmak: Papa II. Urbanus ve Haçlı Savunusu", *Akademik İncelemeler Dergisi* 18, sy 2 (2023): 383.
  - ⁵ Mikhael Attaleiates, *Tarih*, çev. Bilge Umar (İstanbul: Arkeoloji ve Sanat, 2008), 164-68; Nikephoros Bryennios, *Tarihin Özü*, çev. Bilge Umar (İstanbul: Arkeoloji ve Sanat, 2008), 54-55; Claude Cahen, *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*, çev. Mustafa Daş (İstanbul: Yeditepe, 2016), 89-90; Niall Christie, *Muslims and Crusaders* (Routledge, 2014), 8; Paul M. Cobb, *Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri*, çev. Ekin Duru (İstanbul: Say, 2018), 131-34; İzzeddin İbnü'l Esîr İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târîh Tercümesi*, çev. Heyet, c. 8 (İstanbul: Ocak, 2016), 256-58; Anna Komnena, *Alexiad Malazgirt'in Sonrası İmparator Alexios Komnenos Döneminin Tarihi*, çev. Bilge Umar (İstanbul: İnkılâp, 1996), 118-20; Osman Turan, *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti* (İstanbul: Ötüken, 2014), 178-87.
  - ⁶ Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, c. 1 (Ankara: TTK, 2008), 83-84; Franco Cardini, *Avrupa ve İslam*, çev. Gürol Koca (İstanbul: Literatür, 2004), 69; Paul E. Chevedden, "The View of the Crusades from Rome and Damascus: The Geo-Strategic and Historical Perspectives of Pope Urban II and All ibn Tahir al-Sulamî", *Oriens* 39 (2011): 259; Robert the Monk, *The Historia Iherosolimitana*, çev. D.-M.G Kempf-Bull (UK: Boydell Press, 2013), 5.
  - ⁷ Fulcher of Chartres, *A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127*, çev. F.R. Ryan (The University of Tennessee Press, ty), 66; Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi "Kutsal Toprakları Kurtarmak"*, çev. İlcan Bihter Barlas (İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları, 2009), 51.

vaazı kıta Avrupa'sındaki insanları Hristiyanlıkla nasıl bir bağ kurmaları yönünde uyarıcı bir ideal oluşturmuştur. Buna göre Haçlı ideolojisi dinsel bir akideymiş gibi deklare edilmiş ve bunun yürütücülüğünün bizzat İsa olacağına işaret edilmiştir.⁸ Bu sayede her Hristiyan aynı zamanda Haçlı kisvesine büründürülmüştür. Urbanus sefere katılacaklara hem dünyevi zenginliğin hem de ahiret kurtuluşunun olacağını müjdelemiştir.⁹ Bu sayede Papa Urbanus'un Haçlı vaazı çok boyutlu ve katmanlı faydalar bütününe dönüşmüştür. Vaazın bireysel bazda bir Hristiyan'a ilahi bir kurtuluş bahşetmenin yanında, toplumsal bazda ortak hareket etmenin anahtarını da tayin etmiştir. Bu yapılırken de dünyada zenginlik ahirette ise kurtuluşu vaad edilmiştir. Nihai olarak, Haçlı seferlerinin başarı paydasında ve Kudüs'ün zaptında Papa Urbanus'un Clermont vaazının büyük bir faydaya tekabül ettiği gözükmektedir. Çalışmanın zorluğu Clermont'ta din adamlarına ve tüm Haçlı olacıklara yapılan konuşmanın kaydının sonraki süreçte kaleme alınmış olmasıdır. Bu zorluğu ortadan kaldırmak adına kullanılan söylem analizi yöntemi ise yöntemsel kolaylığa vesile olmuştur. Çalışmada, Urbanus'un söylediklerinin mealen neye tekabül ettiği söylem analizi yöntemiyle ele alındığından, Clermont vaazının sonradan kaleme geçirilmiş olması sorunsalı¹⁰ mümkün olduğunca ortadan kaldırılmıştır.

1. Kilisenin Amaçsal Retoriği: Papa Urbanus'un Clermont Vaazı

Haçlı seferleri tarihi, kilisenin değişim ve dönüşüm tarihinin uzamında bir noktada yer almaktadır. Batı Avrupa, Hristiyanlıkla Roma'nın bakiyesini katolisizmle bütünleştirdiğinde emperyal bir içgüdüyle kendisini formatlamayı başarmıştır.¹¹ Avrupa'nın merkez gücü olarak kilisenin varlığı, Haçlı seferlerinin siyasi, ictimai, ekonomik vb. veçhelerini dini argümanlarla açıklayan bir organizma şeklinde temayüz ettiğinde; bu durum Papa II. Urbanus'un Haçlı seferlerini başlatan vaazıyla kilisenin arzusunu aynilik arz eden bir mahiyete büründürmüşe benzemektedir.¹² Bu yönüyle bakıldığında Urbanus'un Haçlıları harekete geçirici söylemleri, Roma Katolik Kilisesinin plan ve programını harekete geçirici bir dış ses hüviyetini kazanmaktadır.

1054'te yaşanan kiliseler arası kopuş¹³ sonrasında Bizans'ın içine düştüğü çıkmaz durumun Haçlı seferleriyle aşılma çabası bir bakıma Katolik dünyanın hem vazgeçilmez düşman olarak gördüğü İslam dünyasına hem de yakın zaman önce aforoz ettiği Ortodoks Bizans'a karşı hegemonik bir girişimidir.¹⁴ Haçlı seferlerinin yöntemsel ve işlevsel sözcülüğünü yapan Papa II. Urbanus Fransız asıllı soylu bir ailenin mensubu olarak Cluny tarikatından yetişmiş ve yayılmacı bir zihniyete sahip, hırslı bir Papa'dır.¹⁵ Papa olduğu yıllar Bizans'ın Selçuklu Türkleri karşısında gerilediği 11. Yüzyılın sonlarına tekabül etmektedir.¹⁶ Kasım 1095'te Fransa'nın Clermont şehrinde verdiği Haçlı vaazı Papa Urbanus'u Haçlı seferlerini başlatan Papa yapmanın yanında; kiliseyi de seferlerin moderatörlüğüne yerleştiren kişi konumuna yükseltmiştir.

⁸ Willermus Tyrensis, *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği-Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar*, çev. Ergin Ayan (İstanbul: Ötüken, 2016), 50; William Archbishop of Tyre, *The History of Godefrey of Bolyne and of The Conquest of Iherusalem*, 1893, 38-39.

⁹ Fulcher of Chartres, *A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127*, 65-67; Fulcher of Chartres, 65-67.

¹⁰ Georg Strack, "The Sermon of Urban II in Clermont and the Tradition of Papal Oratory", *Medieval Sermon Studies* 56 (2012): 30-31.

¹¹ Dawson, *Batı'nın Oluşumu*, 254-62.

¹² Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri* (İstanbul: Dünya Yayıncılık, 1997), 1-2; İbrahim Kalın, *Ben Öteki ve Ötesi* (İstanbul: İnsan, 2016), 88-89; Henri Pirenne, *Avrupa Tarihi*, çev. Sinan Akbaytürk (İstanbul: Selenge, 2022), 134-37.

¹³ Charles Diehl, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, çev. Selim Sezer (İstanbul: İnkılâp, 2018), 135-37; P.M. Holt, *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğru*, çev. Özden Arıkan (İstanbul: TVYY, 1999), 41; Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan (Ankara: TTK, 2011), 310-12.

¹⁴ Zoe Oldenbourg, *The Crusades* (New York, 1996), 54.

¹⁵ Thomas Asbridge, *Haçlı Seferleri*, çev. Ekin Duru (İstanbul: Say, 2014), 33; Guibert de Nogent, *A Translation of Guibert de Nogent's Gesta Dei per Francos*, çev. Robert Levine (The Boydell Press, ty.), 40.

¹⁶ Cecile Morrison, *Haçlılar*, çev. Nermin Acar (Ankara: Dost, 2005), 21-22; David Nicolle, *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*, çev. L. Ece Sakar (İstanbul: Türkiye İş Bankası, 2013), 8-11.

Urbanus'un mevcut başarısı Haçlı Seferleri tarihi denildiğinde akla gelen ilk isim olmasıyla ilgili olduğu kadar; kilisenin sözcüsü sıfatıyla konuşmasıyla da alakalı gözükmektedir.¹⁷ Urbanus'un çağdaşı Guibertus Novigenti'nin deyişiyle Papa'nın etkisi devasa boyuttaydı: "ne söyler veya yaparsa yarı ilahi imiş gibi görünürdü".¹⁸ Bu denli etkisi düşünüldüğünde Clermont'ta Papa'nın vurguladığı noktalara bakılması elzemdir; zira bütüncül olarak Clermont vaazının ne dediği ile ne demek istediği arasındaki bağ bu şekilde aydınlatılabilir. Bu sayede kilisenin Clermont vaazı ve Papa ağzından ne demek istediği daha anlaşılır olabilir.

Fulcherius, I. Haçlı seferini yazdığı eserinde Roma'nın hâkimi olarak ele aldığı Urbanus'u yeterince sağduyulu ve gayretkeş bir şekilde kutsal kiliseyi hak ettiği konuma taşıyacak kişi olarak takdim eder.¹⁹ Haçlı kaynakları içinde kanonik bir eserin müellifi olan Fulcherius'un Clermont vaazını anlatmaya bu şekilde başlaması, Roma'yı yani Katolik Kilisesini siyasal bir organizma konumuna getirmektedir. Bu organizmanın amacıysa kilisenin hak ettiği değere yükseltilmesi adına harekete geçilmesini sağlamaktır. Clermont Konsilinin toplanma arifesinde İncil'in ve Tanrı'nın adının ortadan kalktığını; karanlığın aydınlığa egemen olduğunu düşünen Avrupa dünyası böyle zor zamanlarda yaptıkları üzere Papalık eliyle bir konsil toplanmasına ev sahipliği yapmıştır.²⁰ Clermont Konsilinde hazır bulunanlar arasında kilise mensupları, papazlar, piskoposlar ve dindar kişiler kutsal toplantıyı ifa için İsa adına orada bulunmuşlardır.²¹ Öncesinde Bizans'ın Selçuklular karşısında güçsüz durumu ve bunun neticesinde Batı dünyasından yardım talebi Katoliklerin yönünü Doğu'ya ve bilhassa Kudüs'e çevirmiştir. Hristiyanlar için oldukça büyük önemi olan şehrin dinsizler/paganlar tarafından kirletildiği düşüncesinden hareketle bu kirliliği ortadan kaldırmaya yönelik olarak Papa'nın Clermont'ta söyledikleri kilisenin ve Avrupa siyasasının faydasına olacak mahiyettedir: Papa "Orada bulunanlara yalvararak, dinlerine eski gücünü kazandırmaları için, içlerinde var olan ve şeytanın entrikalarının üstesinden gelecek kararlılığı harekete geçirmeleri için ve şeytan tarafından zalimce zayıflatılan Kutsal Kiliseyi tam olarak, eskiden olduğu saygın konumuna getirmeyi denemeleri için" Hristiyanları yüreklendirmiştir.²² Burada Urbanus'un kilisenin eski gücüne ulaşması adına Haçlıları harekete geçirici söylemi Haçlıların düşmanlarına da işaret etmektedir. Şeytan tarafından-ki burada şeytan tipolojisi Müslümanı imlemektedir²³- zayıflatılan ve tasallut altında bırakılmış olan Hristiyan kutsallarının kurtarılması arzulanmaktadır. Kudüs seferi öncesinde Urbanus'un işareti üzerine Kudüs'teki-ya da tüm Doğu dünyası şeklinde de düşünülebilir-düşmanların üstesinden gelmek için Hristiyanların Haçlı üst çatısı altında birlik olmaları vurgulanmaktadır. Bu yönüyle Roma Kilisesi, kutsallarını koruyacak orduyu Urbanus aracılığıyla dizayn etmeyi hedeflemektedir denilebilir.

Kilise, Urbanus aracılığıyla Haçlıların Kudüs'e yürümleri esnasında çekecekleri sıkıntı hususunda da uyarıcı konumda durmaktadır. Zira Kudüs yolculuğu oldukça zorlayıcı bir mahiyet taşımaktadır. Bunun için Urbanus yolculuğa çıkacaklara açlık, yoksulluk, sefalet, yorgunluk ve her türlü zorluğa karşı İsa aşkına katlanmaları gerektiğini ifade etmiştir. Bu katlanma ameliyesi kilisenin orduları yola çıkarma konusunda elini genişletecek bir alan açmışa benzemektedir. Zira hac yolculuğuna çıkacakların çoğu Kudüs'ü daha önce hiç görmeyen insanlardan müteşekkil olduğundan; onlara önceden verilmiş olan bu ultiatom bir bakıma Tanrı'nın Hristiyanları korku ve ümit içerisinde tutma çabasıyla ilgili durmaktadır. Bu aşamada Tanrı da Haçlıların hizmetine girmiş gözükmektedir. Çünkü Urbanus çekilecek tüm sıkıntıların sonrasında Tanrı'nın zafer bahşedeceğini de müjdelemektedir. Kilisenin Kudüs'e gitme arzusu bir bakıma Tanrı'yı da sefere memur kılmıştır. Bu ateşli sözler bütün Frank ülkesinde yayılmaya başlayınca Hristiyanlar hiç vakit

¹⁷ Stephen Batchelor, *Orta Çağ Tarihi*, çev. M. Çınar Büyükakça (Ankara: Nobel Yaşam, 2018), 149-50.

¹⁸ Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, 1:89.

¹⁹ Fulcher of Chartres, *A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127*, 61; Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 45.

²⁰ Willermus Tyrensis, *Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına*, 49; William Archbishop of Tyre, *The History of Godefrey of Bolyne and of The Conquest of Iberusalem*, 37-38.

²¹ Willermus Tyrensis, *Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına*, 49.

²² Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 47; Ziya Polat, "Self-Perception in Fulcher Of Chartres: How The Crusaders Saw Themselves", *Jurnal Al-Tamaddun* 13, sy 2 (2018): 150.

²³ Willermus Tyrensis, *Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına*, 27-28-41.

kaybetmeden elbiselerinin sağ omuzlarına haç işaretlerini dikerek İsa Mesih'in ayak izlerini takibe koyulmuşlardır.²⁴

Haçlıları Kudüs'e yönlendiren dürtülerden birisi de kilisenin acı çekmesi durumudur. Burada Doğu'daki Hristiyan dindarların ve bilhassa Kudüs'te yaşayanların Müslümanlara/kâfirlere vergi yükümlüsü olması ve esaret hayatları Haçlı düşüncesinde Kilisenin gayretine dokunur bir mahiyet arz etmektedir.²⁵ Bununla da kalmayıp hac için Kudüs'e giden Hristiyanlara yapılan muamele onları tahrik edici bir seviyededir. Hristiyan hacıların dövülüp soyulması, üzerlerine tükürülmesi ve hatta boğularak öldürülmesi gibi durumlar neticesinde²⁶ Kudüs'ü kurtarmak adına icra edilen Clermont manifestosunda Papa Urbanus'un söyledikleri kilise aklına tekabül etmektedir. "Kilisenin kederli sesiyle" konuşan Urbanus aşağılanan dinin şerefi adına Haçlılara yalvarmıştır.²⁷ Devamında "sevgili kardeşlerim" nidasıyla sözlerine başlayan Urbanus, Tanrı'nın onayı ve izniyle Clermont'a geldiğini, kutsal bir haberci olarak acil bir durumu iletme isteğini ve Tanrı'nın hizmetkârlarına dini yeniden tesis etmelerinin gerekliliğini vurgulamıştır.²⁸ Katolik Kilisesinin Doğu toplumlarında da söz sahibi olma arzusunu "dinsiz güçlerden tamamen kurtarılan topluluklarda yer alan kiliseyi koruyun, yeryüzü meyvelerinin tümünün, sadakatle Tanrı'ya vergi olarak verilmesini sağlayın" cümleleriyle açıklayan Urbanus, esasında Roma Kilisesinin Doğu'ya yönelik hedefini de aşikâr kılmaktadır. Bu yönüyle Haçlı seferleri Katolik Kilisesinin Urbanus ağzıyla Doğu emellerine ve uzak hedeflerine işaret etmektedir. Bu yapılırken de Kudüs'ün neden ve kimden kurtarılması gerektiğinin altı özellikle çizilmiştir ki bu sayede Müslümanların düşman kabilinden görülmesine olanak tanınmış ve düşman tipolojisi Urbanus'un yaklaşımıyla icat edilmiştir.

2. Haçlı Seferleri Çağrısının Kapsama Alanı: İnsan-Din-İdeoloji Sarmalı

Tarihin anlaşılması noktasında olmuş olan veya olduğunu sandığımız olanla kurulan ilgi, gerçekleşmiş tarihin kurgusunu bize sunar. Bu sebeptendir ki bir olayın yahut olgunun "ontolojik statüsü her ne olursa olsun, o, bizim ona ulaşma, onu kavrama, onu anlama ve böylelikle de onu bizim şimdimize katma çabamız nedeniyle tarihsel hale gelir".²⁹ Buradan hareketle Urbanus'un söylediklerini Haçlı seferlerinin kapsama alanı kabilinden ele aldığımızda; bir başka deyişle kavrama, anlama ve anlamlandırma serüvenine odaklandığımızda, Clermont vaazında üç şeye temas edilmiştir: insan, din ve ideoloji.

Haçlı seferleri bir kitle hareketidir. Bu yönüyle bakıldığında kitleleri oluşturan insan öznesi kendi inancı ekseninde (Hristiyanlık) bir ideoloji (Haçlılık) geliştirmiştir. Bu üç sacayağı Haçlı seferleri çağrısı düşünüldüğünde en çok üzerinde durulan başlıklar olarak bizi karşılamaktadır. Urbanus'un Clermont'ta söylediği ve neredeyse bütün Haçlı kaynaklarının dile getirdiği nokta şudur: "Kim benimle gelmek isterse, kendisini inkâr etsin ve Haçı yüklenerek ardımca yürüsün". İsa'ya ıktibasla dile getirilen bu cümle geniş bir duygu yoğunluğu ve hareket dalgası oluşturmuştur.³⁰ İsa'nın sözcüsü olarak Urbanus'un dile getirdiği bu noktai nazar en başta yola çıkacak insanlara kendi benliklerini inkâr etmeyi öğütlemektedir. Bu durum bireyselliğin kitleselliğe evrimi noktasında oldukça faydacı bir tutumdur. Haçlı seferine çıkacak her birey en

²⁴ Ergin Ayan, çev., *Anonim Haçlı Tarihi Gesta Francorum* (İstanbul: Selenge, 2013), 50; Peter Tudebodus, *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs'e Yolculuk*, çev. Süleyman Genç (İstanbul: Kronik Yayınları, 2019), 58-59.

²⁵ Guibert de Nogent, *A Translation of Guibert de Nogent's Gesta Dei per Francos*, 41; D. Carleton Munro, "The Speech of Pope Urban II at Clermont (1095)", *The American Historical Review* XI, sy 2 (1906): 236-37; Robert the Monk, *The Historia Iherosolimitana*, 5-6; Willermus Tyrensis, *Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına*, 41; William Archbishop of Tyre, *A History of Deeds Done Beyond the Sea*, c. I (New York: Columbia University Press, 1943), 78-79.

²⁶ Willermus Tyrensis, *Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına*, 42; William Archbishop of Tyre, *A History of Deeds Done Beyond the Sea*, I:80; Andrew Jotischky, ed., *The Crusades* (New York: Routledge, 2008), 98-99.

²⁷ Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 46-47.

²⁸ Fulcher of Chartres, *A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127*, 62-63; Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 47.

²⁹ Zygmunt Bauman, *Hermenötik ve Sosyal Bilimler*, çev. Hüseyin Oruç (İstanbul: Ayrıntı, 2017), 56.

³⁰ Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi Gesta Francorum*, 49; William Archbishop of Tyre, *A History of Deeds Done Beyond the Sea*, I:95.

başta kendini inkâr ederek yok sayacak ki; kendi akli ve hareket kabiliyetini üst akla ve kitlesel harekete havale edebilsin. Bu durum aynı zamanda kişisel bazda düşünme ve sorgulamanın yerine Kilise aklının faal olacağı bir evrene geçişi de simgelemektedir. Clermont'a katılan Hristiyanlar muhtemelen bu sözü işittiklerinde kimin ardından gidecekleri noktasında kalpleri müsterih olduğundan ve ya müsterih tutulduğundan akıl ve sorgu yetilerinin İsa'nın peşinden gitmeleri durumunda devre dışı kalan bir durum arz edeceğini kestirmiş olmalıydılar. Zira böyle düşünmeseler mevcut vaazın onlar üzerindeki tesiri ve Haçlı seferlerinin-özellikle 1. Haçlı seferi-başarısı açıklanamaz bir mahiyete bürünür. Tam bu evrede Urbanus'un vurguladığı nokta kendini inkâr eden insandan sonra kendini dine teslim eden mümin formatına dönüşür. Weber'in orijinal Hristiyanlık dediği mümin/mürit formatı ve sevgi kominizmi kavramı bu dönemi açıklar bir mahiyet taşımanın yanında; bu yaklaşımın kazanımları düşünüldüğünde materyalizmin³¹ Hristiyanları Haçlı üst ideolojisi (Haçlılık kimliği) altında birleştirdiği görülmektedir. Sıradan bir Hristiyan kendini inkâr ettiği ve hac yoluna çıkmayı hedeflediği takdirde İsa'yı kendine öncü kabul eder ve Haçlı olur. Haçlı seferlerinin başarı paydasında bireyi ideolojik bir evrene geçirmede dinin rolünü kullanan Papalık makamı, seferler boyunca bu kullanışlı alandan asla taviz vermemiştir. Hatta bu noktada tereddüt göstermemeleri adına "Mesih'in adını yok etmeyi amaçlayanlara, bütün kuvvetlerinizle karşı koyun. Aksi takdirde kısa süre önce olduğu gibi kilise hak etmediği şekilde kölelik boyunduruğunu taşır, iman onlardan alınır ve kâfirlerin batıl inançları bir zafer kazanır"³² uyarısı yapılmaktadır. Burada dile getirilen bakış açısı meselenin Haçlı olup ordu saflarına katılmakla bitmediği yönündedir. Bütün güçlerinizle karşı koymadığınız takdirde Kutsal Kudüs Kilisesi başta olmak üzere Hristiyanlık, kâfir/batıl inançlı Müslümanların zaferiyle alçaltılabilir. Bu ihtimalin gerçekleşmemesi adına yapılan uyarı Haçlı kimliğini kuvvetlendirici bir aroma taşımaktadır. Zira devamında Tanrı'nın Haçlıların safında olacağı vurgusu³³ Kilisenin çizdiği yol haritasını haklı ve meşru kılmaktadır. Tanrı adına Hristiyanlığın kutsallarını Haçlı üst çatısıyla kurtarmak için yola çıkma ameliyesi, ideoloji bağlamında önemli bir pekiştirici olmuşa benzetilmektedir.

Kiliseye olan inançları, Haçlı kimliğiyle bütüncül kılınan Avrupalı Hristiyanlar için bu konjonktür bireysel anlamda arınmanın da kapısını aralayacaktır. Ruhunu arındırmak ve günahlarına kefaret ödemek isteyenlerin bu yolculuğu tercih etmesinin mottosu "kim ruhunu kurtarmak istiyorsa Rabbin yolunu seçmekten geri durmasın" uyarısıyla³⁴ bütüncül okunduğunda yola çıkmış olmak Haçlılar için bir ümit ve aynı zamanda çıkmayanlara da önce teşvik, akabinde korku aşılacaktır. Bu sayede Urbanus'un Haçlı vaazında sarf ettiği cümleler önce bireysel bazda kişiyi inanmış bir mürit olarak sorgulamayan kıvama getirmektedir. Bu kıvam, Kilisenin Hristiyanlığı kurtuluş reçetesi olarak sunduğunda ve Hristiyanlığa hizmet etmek "sorgulama yetisini bırakma" düsturuyla bütünleştirildiğinde Haçlı ideoloji ortaya çıkmıştır. Birey bazlı geliştirilen bu yaklaşım kitlesel bir hareketin doğuşuna ön ayak olmuştur. Avrupalı Hristiyanların Haçlı üst kimliğiyle dine ve dünyaya bakışını şekillendiren bu yaklaşım, Avrupa'nın kendini hazır hissettiği anda askeri anlamda harekete geçirici muharrik bir yanını da inşa etmiştir. Buna ilişkin olarak 21. Yüzyılda dahi (2005) ABD ulusal radyo kanalında dile getirilen nokta Haçlı seferlerini ve kutsal savaş anlayışını domine eden düşüncenin dinsel ideoloji olduğunu izhar etmektedir.³⁵ Bu düşüncenin Avrupa geleneğinden beslenen damarlara sirayet etmesi, Urbanus'un ve yapmak istediğinin varislerince oldukça iyi anlaşıldığını göstermektedir.

3. Clermont'un İki Yüzü: Zengin Bir Dünya ve Selametli Bir Ahiret

Haçlı seferleri genel çerçeveden bakıldığında Batı Avrupa'nın kendi iç yetersizliğini ve açmazlarını Doğu'nun imkânlarıyla karşılama ve bunu yaparken de dinsel dayanak noktalarını tesis etme sürecidir. Bu

³¹ Gilbert Achcar, *Marksizm, Oryantalizm, Kozmopolitanizm*, çev. Engin Abat (İstanbul: Ayrıntı, 2019), 20-21.

³² Willermus Tyrensis, *Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına*, 53; William Archbishop of Tyre, *A History of Deeds Done Beyond the Sea*, I:91-92.

³³ Willermus Tyrensis, *Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına*, 52.

³⁴ Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi Gesta Francorum*, 50; Peter Tudebodus, *Birinci Haçlı Seferi*, 58.

³⁵ Avner Falk, *Franks and Saracens Reality and Fantasy in the Crusades* (England, 2010), 84.

sürecin başlangıç manifestosu niteliğinde olan Clermont Konsili ve Urbanus'un söylemleri Haçlılar için çift yönlü bir kazanım kapısı aralamaktadır. Haçlılar Urbanus'un buyruğuna hakkıyla kulak verip hac yolunu yürüdüklerinde Tanrı devleti kendilerine bahşedilecek ve krallığa nail olunacaktır.³⁶ Bu sürecin sağlıklı işlemesi Haçlı seferleriyle yola çıkan hacılar için oldukça önemlidir zira Kudüs'e ulaşıldığı takdirde zenginliğe ve mağfirete erişileceği vurgusu seferlerin başarısında katalizör bir güç oluşturmuştur. Burada öne sürülen argümanların nedenselliği üzerinde durulduğunda, Avrupa'nın ihtiyacına binaen oluşturulmuş vaatler olduğu aşikâr durmaktadır. Zira Haçlı seferleri ekonomik anlamda Batılı Hristiyanların gözüne ve gönülüne hitap ederken; Ortaçağ Avrupa ikliminin Roma sonrası feodal süreçten beslenen suç ve günah denklemine de mağfiret katsayısını eklemeyi amaçlamaktadır. Bu yönüyle Clermont'un sunduğu vaatler oldukça faydacı ve aynı oranda seferlerin yapılması konusunda hızlandırıcı bir faktör konumundadır.

Urbanus'un Haçlı olacılara hitaben dile getirdiği birincil husus dindaşlarına silahlanın derken neden silahlanmaları gerektiği konusuna da açıklık getirir mahiyettedir. Papa haydut, soyguncu, hırsız ve katillerin işgal ettiği Tanrı'nın krallığını yani Kudüs'ü kurtarmaları gerektiği konusunda verdiği direktifin ardından, bunu ancak ilahi lütfu arzulayanların yapabileceğini de eklemektedir.³⁷ Burada Tanrı'nın mukaddes şehri Kudüs'ü, onu zapt edenlerin (Müslümanlar) tasallutundan kurtarmak ilahi bir dünya nimeti kapsamında ele alınırken; bu nimetin ancak Tanrı rızasını kazananlar eliyle gerçekleşeceği de ifade edilmektedir. Haçlıların bu noktada tercih şansının olmadığını ise hepimiz Tanrı krallığının varisi olarak bu işe memuruz yaklaşımıyla serdeden Urbanus, bu duruşu sayesinde ister gönüllü ister zorunlu olarak her Hristiyanın Haçlı olması gerekliliğine işaret etmektedir. Varis olmak bir bakıma bu zorunluluğu beraberinde getirmektedir.

Papa Haçlılara seslenirken meşruiyetini Tanrı'dan aldığını vurgulamaktadır. Bununla birlikte Urbanus Kudüs hac yolculuğunda dini ve dünyevi faydanın garantörlüğünü de Tanrı'ya bırakmaktadır. Yolculuğa çıkacak herkesi korkmaması noktasında uyarın Papa, Tanrı'nın kendilerine cesaret vereceğini ve onları tıpkı İsa'nın müjdecileri gibi cesaretlendireceğini ifade etmektedir.³⁸ "İster ovada yürüyün, ister denizi geçin, ister kâfirlerle dövüşün zincirlenmiş hayatlarınız sona erdiğinde günahlarınız af olacak! Tanrı'nın bana verdiği yetkiyle bunu giden herkese bahşediyorum" diyen Papa, Haçlıları zaferden mesul tutmamaktadır. Sefere çıkan Haçlılar, Kudüs'e varamamış olsa dahi af kapısından mahrum olmayacaklardır. Tanrı'nın verdiği yetkiyle böylesi bir af yasası irad eden Urbanus bunun devamında affın genele teşmil ve geçmişi lağvedici yanına da işaret etmektedir: "haydut olanların şimdi İsa'nın askerleri olmasına izin verin. Bir zamanlar kardeşleriyle savaşanların şimdi barbarlara karşı olan bu savaşa yasal olarak katılmalarına izin verin".³⁹ Papanın bu kıvrak tutumu Avrupa'daki suça karışmış Hristiyanların Haçlı olmalarıyla beraber hayatlarının geri kalanını geçmiş günahlarının pişmanlığından arındırmaya ve psikolojik olarak daha mutmain yaşamalarına imkân tanırken; Haçlı olmak için hiçbir sınırlılığın olmadığına da dikkat çekmiştir. Bu sayede 1. Haçlı seferiyle yola çıkan Haçlı grupları içerisinde hapishane müdavimlerinin olması bireysel bazda onları rahatlatırken, kıta Avrupa'sının suçlulardan arınmasına da vesile olmuştur.

Urbanus Haçlılara yönelik arınmanın ve Tanrı devletine giden yolun taşlarını dizerken, onları ikaz etmekten de geri durmamıştır. Zira insan faktörü hesaba katıldığında her daim korkan ve gitmekte ayak direyenlerin olması kaçınılmaz bir durumdur. Papa Urbanus bunun önüne geçebilmek adına Hristiyanlara Haçlı kimliğini kabul ettirmekle birlikte bu kimliğin mesuliyetine de vurgu yapmıştır. Kudüs yolculuğu esnasında "görmekle adıyla İsa'nın ve büyük Tanrı'nın dininin bahşedildiği insanlar yenilirse bu gerçekten büyük bir rezalet olur! Kendini Hristiyan sayanlar eğer onlara yardım etmezseniz İsa'nın bizzat kendisini

³⁶ Ayan, *Anonim Haçlı Tarihi Gesta Francorum*, 50; Robert the Monk, *Robert the Monk's History of the First Crusade*, çev. Carol Sweetenham (USA: Ashgate, 2005), 79-81.

³⁷ Willermus Tyrensis, *Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına*, 52-53.

³⁸ Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 51.

³⁹ Fulcherius Carnotensis, 51.

karşınızda bulursunuz ve şiddetli tepkisiyle karşılaşsınız!”⁴⁰ Öncesinde Haçlılara Tanrı'nın verdiği yetkiyle mağfret bahşeden Papa'nın olası bir ihmal ve yenilgi durumunda bizzat İsa'nın azarlamasıyla karşılaşacaklarını söylemesi, yola çıkacak ordunun rakik ve korkusuz olması konusunda uyarıldığını göstermektedir. Çünkü Papa bu yolculuğun oldukça zor ve zahmetli geçeceğini kestirdiğinden her türlü yılmılgın bizzat İsa tarafından tazir edileceğini ifade etmiştir. Bu yaklaşımı Haçlı motivasyonunu yüksek tutmak adına “Tanrı'nın düşmanları nerede ise, dostları da oradadır”⁴¹ sözleriyle bağlayan Urbanus her halükarda Haçlıların Tanrı'nın dostu ve savaşçısı olduğu mesajını vermektedir. “Papa Urbanus'un emriyle yola çıkacak bu insanlar öncelikle yemin ettiler. Tanrı'nın onurunu korumak için savaşmaya hazırlanan bu askerler kendilerine yakışır şekilde zafer armasıyla desteklenip korundular. Dinlerinin armasıyla süslenmiş bu insanlar kendi gerçeklerine sahip olmuş, ruhani gerçeklerine kavuşmuşlardı”. Fulcherius'un ifadesiyle saygıdeğer ve akıllı Urbanus sayesinde dünya çiçeğe durmaya hazır vaziyete gelmişti.⁴² Willermus'un yaklaşımıyla Tanrı, Clermont aracılığıyla şöyle demektedir: “Adımı yerleştirmek için kendime seçtiğim Yerusolim, bak Kralın sana geliyor”. Devamında ise Tanrı Haçlılara hitaben şunları söylemektedir: “Rabbin elinde güzellik tacı, Tanrı'nın elinde Krallık sarığı olacaktır”. Deyim yerindeyse Kilise ve Urbanus sayesinde Tanrı, tarihe dâhil edilerek konuşmasına fırsat verilmiştir.⁴³ Tanrı'yı devlet kurmaya iten bu düşünsel zeminin yansıması olarak Urbanus'un Haçlı vaazı kısa sürede geniş bir yankı uyandırmış, genç yaşlı demeden herkesi hac yoluna memnuniyetle çıkarmayı başarmıştır.⁴⁴

1099 yılında Haçlılar Kudüs'e girdiklerinde Tanrı'nın meşru savaşçısı olarak Kudüs'ü putperestlerden tamamen temizlemişler ve büyük bir katliam gerçekleştirmişlerdir.⁴⁵ Dinsizlerin elinden tamamen kurtardıkları Kudüs'ü ve Kutsal Kiliseyi sadakatli bir şekilde Tanrı'ya bağlı⁴⁶ kılan Haçlılar pek çok ganimete de kavuşmuşlardır.⁴⁷ Urbanus'un Haçlılara hitaben verdiği genel vaazda dini kurtuluşun reçetesini Kudüs'ü kurtarmak ve Tanrı devletini kurmak olarak kodlaması, Haçlıların motivasyonunu daimi olarak sağlamışa benzemektedir.

Sonuç

Haçlı Seferleri Avrupa tarihinin gelişimi adına önemli bir basamak ve aynı zamanda sürece tekabül etmektedir. Roma İmparatorluğu'nun dağılması siyasi iktidar krizlerini getirmiş olmanın yanında; Katolik Kilisesini de bu otorite boşluğundan istifade etmeye yönelmiştir. 11. Yüzyılda bilhassa Anadolu'nun Selçuklu Türkleri eliyle İslamlaştırılması serüveni, kıta Avrupası'nın ekonomik, sosyal ve siyasi krizlerinin aşılmasındaki araçsallıkla bütüncül okunduğunda, Bizans'ın Selçuklu ilerleyişini durdurmak adına gerçekleştirdiği yardım talebi, Haçlı seferlerinin başlamasına neden olmuştur. Haçlı seferleri sayesinde Avrupa Katolik dünyası, hem Doğu Ortodoks Hristiyanlar hem de Müslümanlar üzerinde egemen olmanın yolunu keşfetmiştir.

Mevcut tarih literatüründe Haçlı Seferleri 1095'in Kasım ayında Clermont şehrinde Papa II. Urbanus tarafından verilen genel Haçlı vaazıyla başlatılmaktadır. Papa Urbanus bu açıdan seferleri başlatan güçlü ve stratejist bir Papa olarak tarihe mâl olmuştur. Clermont Konsilinde Urbanus'un altını çizdiği belli başlı noktalar vardır. Bunun ilki Haçlı kimliğinin koşulsuz şartsız oluşması yönündedir. Kudüs'ün putperest olarak değerlendirilen Müslümanlardan kurtarılması ancak Haçlı kimliğinin inşasıyla gerçekleşecektir. Bunu irad ederken Urbanus'un kilisenin sözcüsü sıfatıyla konuşuyor oluşu, seferlerin moderatörlüğüne Katolik

⁴⁰ Fulcherius Carnotensis, 51.

⁴¹ Fulcherius Carnotensis, 51.

⁴² Fulcherius Carnotensis, 53.

⁴³ Grace Halsell, *Tanrı'ya Kıyamete Zorlamak*, çev. Mustafa Acar- Hüseyin Özmen (Ankara: Serbest, 2021), 23-29.

⁴⁴ Willermus Tyrensis, *Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına*, 54.

⁴⁵ Peter Tudebode, *Historia de Hierosolymitano Itinere*, ed. J.H.-L.L. Hill (Philadelphia, 1974), 120; Amin Maalouf, *Arapların Gözünden Haçlı Seferleri*, çev. Ali Berktaş (İstanbul: YKY, 2016), 58-62; Peter Tudebodus, *Birinci Haçlı Seferi*, 184-86; Ziya Polat, “Kudüs Katliamı Bağlamında Haçlı Seferlerinin Sebepleri”, *Milel ve Nihal* 16, sy 1 (2019): 189-91.

⁴⁶ Fulcherius Carnotensis, *Kudüs Seferi*, 49.

⁴⁷ Peter Tudebodus, *Birinci Haçlı Seferi*, 182-83; Tudebode, *Historia de Hierosolymitano Itinere*, 119.

Kilisesini yerleştirmiştir. Bu sayede Avrupa, Roma'nın dağılmasından sonra ilk defa aynı ideal uğrunda toparlanma fırsatı yakalamıştır. Urbanus'un Kilisenin onurunu korumak ve Kudüs'ü kurtarmak adına bütün Hristiyanları mesul tutması ve Clermont'ta bulunmayanlara da aynı çağrıyla sorumluluk yüklemesi, Hristiyanlığın Kilise eliyle Haçlı ideolojisine evrimini sağlamıştır. Bu yönüyle oldukça faydacı bir yaklaşım serdeden Urbanus'un, kişisel çıkarların bir kenara bırakılıp Kudüs'ün kurtarılması adına herkesin Haçlı olmasını vurgulaması, Kilisenin iyi bir pahaya Haçlı gömleği diktiğini göstermektedir. Hristiyanların sağ omuzlarına haç dikerek kutsal yolculuğa çıktıkları zaman geçmiş günahlarının affı başta olmak üzere gelecek inşasını da Tanrı adına katılımcılara bahşeden Urbanus, Tanrı ile seçtiği Hristiyanlar arasında bir Hermes görevi görmüştür. Nihai olarak Tanrı Devleti'nin kurulmasına giden bu yolda Tanrı'ya yardımcı olacakların her türlü iyiliğe ve zenginliğe erişeceği vurgusu, Avrupalı Hristiyanları yeterince iyi şekilde motive etmiştir ki kısa sürede Haçlı orduları yola çıkmış ve 1099'da Kudüs'ü zapt etmişlerdir.

Papa II. Urbanus, Clermont konuşmasında bireyselliğin yerine konumlandığı Haçlı kitleliliğini, İsa'nın kutsallarını korumak ve Müslüman tasallutundan kurtarmak amacıyla yapmıştır. Bu yönüyle Haçlı seferlerinde daima körüklenen İslam ve Müslüman düşmanlığının seferler bazındaki kanonik babası Papa Urbanus olarak tescillenmiştir. Haçlı kimliğini inşa noktasında oldukça statik davranan Urbanus, Hristiyanlığın devletleşme ideolojisini Tanrı devleti yaklaşımıyla pratize etmiştir. Bütüncül bakıldığında yapılmak istenenler Urbanus'un ajitasyonu ağır basan yaklaşımıyla harmanlanmış ve bu yaklaşım, Haçlıların seferler boyunca öfke mekanizmalarını hızlandırıcı bir çark vazifesi görmüştür. Bu açıdan Kudüs'ün zaptı esnasında şehir ahalisine yönelik yapılan katliamın Urbanus'un Clermont vaazı ve şiddet içerici intikam tasavvuruyla yakından ilintili olduğu gözlemlenmektedir.

Kaynakça

- Achcar, Gilbert. 2019. *Marxizm, Oryantalizm, Kozmopolitanizm*. Çeviren Engin Abat. İstanbul: Ayrıntı.
- Asbridge, Thomas. 2014. *Haçlı Seferleri*. Çeviren Ekin Duru. İstanbul: Say.
- Attaleiates, Mikhael. 2008. *Tarih*. Çeviren Bilge Umar. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat.
- Augustinus, Aurelius. 2021. *Tanrı Devleti (Seçmeler)*. Çeviren Öncel Sencerman. Ankara: Bilgesu.
- Ayan, Ergin, çev. 2013. *Anonim Haçlı Tarihi Gesta Francorum*. İstanbul: Selenge.
- Batchelor, Stephen. 2018. *Orta Çağ Tarihi*. Çeviren M. Çınar Büyükakça. Ankara: Nobel Yaşam.
- Bauman, Zygmunt. 2017. *Hermenötik ve Sosyal Bilimler*. Çeviren Hüseyin Oruç. İstanbul: Ayrıntı.
- Bloch, Marc. 2015. *Feodal Toplum*. Çeviren M. Ali Kılıçbay. Ankara: Doğu Batı.
- Bryennios, Nikephoros. 2008. *Tarihin Özü*. Çeviren Bilge Umar. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat.
- Cahen, Claude. 2016. *Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı*. Çeviren Mustafa Daş. İstanbul: Yeditepe.
- Cardini, Franco. 2004. *Avrupa ve İslam*. Çeviren Gürol Koca. İstanbul: Literatür.
- Chevedden, Paul E. 2011. "The View of the Crusades from Rome and Damascus: The Geo-Strategic and Historical Perspectives of Pope Urban II and All ibn Tahir al-Sulam". *Oriens* 39: 257-329.
- Christie, Niall. 2014. *Muslims and Crusaders*. Routledge.
- Cobb, Paul M. 2018. *Müslümanların Gözünden Haçlı Seferleri*. Çeviren Ekin Duru. İstanbul: Say.
- Çekiç, Ayşe. 2023. "Aziz Augustinus'un Tanrı Devleti'ni Kurmak: Papa II. Urbanus ve Haçlı Savunusu". *Akademik İncelemeler Dergisi* 18 (2): 381-401.
- Dawson, Christopher. İstanbul. *Batı'nın Oluşumu*. Çeviren Dinç Tayanç. İstanbul: Dergah.
- Demirkent, Işın. 1997. *Haçlı Seferleri*. İstanbul: Dünya Yayıncılık.
- Diehl, Charles. 2018. *Bizans İmparatorluğu Tarihi*. Çeviren Selim Sezer. İstanbul: İnkılâp.
- Falk, Avner. 2010. *Franks and Saracens Reality and Fantasy in the Crusades*. England.
- Fulcher of Chartres. ty. *A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127*. Çeviren F.R. Ryan. The University of Tennessee Press.
- Fulcherius Carnotensis. 2009. *Kudüs Seferi "Kutsal Toprakları Kurtarmak"*. Çeviren İlcan Bihter Barlas. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayınları.
- Guibert de Nogent. ty. *A Translation of Guibert de Nogent's Gesta Dei per Francos*. Çeviren Robert Levine. The Boydell Press.
- Halsell, Grace. 2021. *Tanrı'yı Kıyamete Zorlamak*. Çeviren Mustafa Acar- Hüseyin Özmen. Ankara: Serbest.
- Holt, P.M. 1999. *Haçlılar Çağı 11. Yüzyıldan 1517'ye Yakınoğu*. Çeviren Özden Arıkan. İstanbul: TVYY.
- İbnü'l-Esîr, İzzeddin İbnü'l Esîr. 2016. *el- Kâmil fi't- Târîh Tercümesi*. Çeviren Heyet. C. 8. İstanbul: Ocak.
- Jotischky, Andrew, ed. 2008. *The Crusades*. New York: Routledge.
- Kalın, İbrahim. 2016. *Ben Öteki ve Ötesi*. İstanbul: İnsan.
- Kerr, Gordon. 2011. *Charlamagne'den Lizbon Antlaşması'na Avrupa'nın Kısa Tarihi*. Çeviren Cumhuriyet Atay. İstanbul: Kalkedon.
- Komnena, Anna. 1996. *Alexiad Malazgirt'in Sonrası İmparator Alexios Komnenos Döneminin Tarihi*. Çeviren Bilge Umar. İstanbul: İnkılâp.
- Maalouf, Amin. 2016. *Arablarm Gözünden Haçlı Seferleri*. Çeviren Ali Berktaş. İstanbul: YKY.

- Morrison, Cecile. 2005. *Haçlılar*. Çeviren Nermin Acar. Ankara: Dost.
- Munro, D. Carleton. 1906. "The Speech of Pope Urban II at Clermont (1095)". *The American Historical Review* XI (2): 231-42.
- Nicolle, David. 2013. *Birinci Haçlı Seferi 1096-99*. Çeviren L. Ece Sakar. İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Oldenbourg, Zoe. 1996. *The Crusades*. New York.
- Ostrogorsky, Georg. 2011. *Biçans Devleti Tarihi*. Çeviren Fikret Işıltan. Ankara: TTK.
- Peter Tudebodus. 2019. *Bir Tanığın Kaleminden Birinci Haçlı Seferi Kudüs'e Yolculuk*. Çeviren Süleyman Genç. İstanbul: Kronik Yayınları.
- Pirenne, Henri. 2019. *Ortaçağ Kentleri*. Çeviren Şadan Karadeniz. İstanbul: İletişim.
- Pirenne, Henri. 2022. *Avrupa Tarihi*. Çeviren Sinan Akbaytürk. İstanbul: Selenge.
- Polat, Ziya. 2018. "Self-Perception in Fulcher Of Chartres: How The Crusaders Saw Themselves". *Jurnal Al-Tamaddun* 13 (2): 149-60.
- Polat, Ziya. 2019. "Kudüs Katliamı Bağlamında Haçlı Seferlerinin Sebepleri". *Milel ve Nihal* 16 (1): 175-98.
- Robert the Monk. 2005. *Robert the Monk's History of the First Crusade*. Çeviren Carol Sweetenham. USA: Ashgate.
- Robert the Monk. 2013. *The Historia Iherosolimitana*. Çeviren D.-M.G Kempf-Bull. UK: Boydell Press.
- Rouso, Henry. 2021. *Şimdiki Zamanın Taribini Yazmak Tarib, Taribçi ve Çağdaşlık*. Çeviren Volkan Çandar. İstanbul: İletişim.
- Runciman, Steven. 2008. *Haçlı Seferleri Tarihi*. Çeviren Fikret Işıltan. C. 1. Ankara: TTK.
- Strack, Georg. 2012. "The Sermon of Urban II in Clermont and the Tradition of Papal Oratory". *Medieval Sermon Studies* 56: 30-45.
- Tudebode, Peter. 1974. *Historia de Hierosolymitano Itinere*. Editör J.H.-L.L. Hill. Philadelphia.
- Turan, Osman. 2014. *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslâm Medeniyeti*. İstanbul: Ötüken.
- Wicham, Chris. 2019. *Ortaçağ'da Avrupa*. Çeviren Nilüfer Epçeli. İstanbul: Yeditepe.
- Willermus Tyrensis. 2016. *Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği-Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar*. Çeviren Ergin Ayan. İstanbul: Ötüken.
- William Archbishop of Tyre. 1893. *The History of Godefrey of Boloyne and of The Conquest of Iherusalem*.
- William Archbishop of Tyre. 1943. *A History of Deeds Done Beyond the Sea*. C. I. New York: Columbia University Press.